

Abonyi-Karhunen Adrienn (Jyväskyläi Egyetem)

Finnország-sztereotípiák az útikönyvekben

A csend országa, a finn táj, a szauna, a rokonság, valamint a finn csoda ábrázolása a Finnországot bemutató magyar útikönyvekben

Miközben a fordítások paratextusainak Finnország-képével foglalkozó doktori munkám készült, érdeklődésem egyre inkább a kutatás egy részét képező Finnországról megjelent útirajzok és – beszámolók felé fordult. Az útikönyvek Finnország-képének és –sztereotípiáinak vizsgálata bőséges anyagot kínál egy újabb kutatás számára, így doktori munkám elkészülése után ezzel a témával szeretnék foglalkozni. Ehhez kapcsolódó próbálkozás a konferenciára készített előadásom.

A Finnországról szóló útikönyvirodalom csaknem olyan hosszú történetre tekint vissza, mint a finn-magyar kapcsolatok. Már Hunfalvy Pál, aki az elsők közt kezdett érdeklődni a finn nyelvrokonság és irodalom iránt, megjelentetett egy kötetet, amelyben beszámolt finnországi utazásairól, tapasztalatairól. Hunfalvy 1869-ben utazott Finnországba, és ott megismerkedett a kulturális élet kiemelkedő egyéniségeivel, többek között a Kalevala összeállítójával, Elias Lönnrottal is. Két évvel később adta ki úti beszámolóját *Utazás a Balt-tenger vidékein* címmel.¹ Hunfalvy kötete után sorra jelentek meg az útikönyvek és –beszámolók Finnországról. A megjelenés gyakorisága függött a mindenkori politikai helyzettől és a finn-magyar kapcsolatok alakulásától.

Egy másik nép értékelésére, ahhoz való viszonyulásra jellemző a politikai-történelmi távlat, így a Finnországról szóló kulturális írásokból is kitűnik, milyen volt az uralkodó társadalmi és politikai légkör az adott pillanatban.² A finn rokonság elfogadása több lépésben történt, és mindig bizonyos háttértényezők (politikai és kulturális viszonyok) is közrejátszottak alakulásában. A finn „rokonokhoz” való viszonyulást kezdetben az idegenkedő, megvető attitűd jellemezte. Sok időbe és elkötelezett emberek munkájába került, míg a hozzáállás megváltozott. Ebben természetesen jelentős szerepet játszott az, hogy Finnország szívós kitartással felküzdötte magát a világ legfejlettebb, leghaladóbb országai sorába, és többé nem volt a nagy történelmi múlttal és jelentős kultúrával rendelkező magyaroknak okuk lekicsinyelni a finneket.

Finnország-sztereotípiák alakulása az útikönyvekben

---

¹ Barátok, rokonok. Európa Könyvkiadó, Bp., 1984. 292-294.

² Hunyadi György: Sztereotípiák a változó közgondolkodásban. Akadémia Kiadó. Bp., 1996. 47.

Az idegen kultúrákat bemutató írások kollektív és egyéni tapasztalatokat gyűjtenek össze, és a kulturális hagyomány részeivé válnak, így megfelelő helyszínei a sztereotípiák létrejöttének, átalakulásának és eltűnésének. A sztereotípiák olyan kognitív struktúra, amely az észlelőnek az emberi csoportra vonatkozó ismereteit, nézeteit, elvárásait tartalmazza. Sztereotipizálás esetén „a társadalmi csoportokra vonatkozó hiedelmeinket használjuk a csoportok egyes tagjainak megítélése során.”³

A Finnországról kialakított képhez sokáig egyedül az útikönyvek, útleírások nyújtottak információkat, hiszen odautazni csak keveseknek volt lehetősége. Ma már mindennaposak a két ország közti kapcsolatok, a csereutak, a látogatások. A korábbi egyeduralkodó szerep viszont kiváló teret nyújtott az útikönyvek szerzői számára, hogy a Finnország-képet sztereotípiákra építsék. Az első sztereotípiákat már Hunfalvy könyve elhinti a magyar közgondolkodásban, és ez a sztereotípialista a többi könyvben kiegészül számos Finnországra tipikusnak tartott jeggyel. Az útirajzoknak fontos szerep van az érdeklődéskeltésben, ismeretközvetítésben. Alkalmasak Finnország-propaganda terjesztésére vagy -sztereotípiák teremtésére, illetve legyőzésére. Az útikönyvek hivatkoznak bizonyos sztereotípiákra, vagy pedig ellenzik azt, nem értenek vele egyet, esetleg egy másik sztereotípiát állítanak a helyére.

1996-ban a finn nagykövetség kérésére készült egy felmérés a magyar fiatalok Finnország-képéről. Ebből a felmérésből kiderül, hogy Finnországról először az „ezer tó országa”-kifejezés, a közös gyökerek és a nyelvrokonság jutott az akkori fiatalok eszébe. Többen említették még a finn természet szépségét, az erdőket és tavakat és a hideg időjárást mint Finnország főbb jellemzőit.⁴ Érdekes megfigyelni, milyen kevés fiatalnak jut eszébe Finnországról a szauna (6,7 %), a rénszarvasok (2,6 %) és a mökki (2,0 %), amelyeket a főbb Finnország-sztereotípiák közt tartanak számon.⁵ A helyzet nem sokat változott azóta sem, ezek a többszáz éve meggyökeresedett jelzők továbbra is a magyarok Finnország-képének alappillérei. A következőkben bemutatok néhány olyan általam jellemzőnek tartott sztereotípiát, amelyek az útikönyvekben, Finnország-ismertetésekben gyakran megjelennek, és amelyek változását, alakulását figyelemmel kísértem az egyes művekben.

1. *A csend országa*

A „Suomi, a csend országa” rögzült kifejezésként az első útikönyvek óta a Finnország-kép része. Már az első utazókat is elvarázsolta Finnországban az idilli finn táj, a nyugodt élet- és

---

³ Banaji, Mahrazin R. – Hardin, Curtis – Rothman, Alexander J.: Implicit sztereotipizálás a személyekről alkotott ítéletekben. In: Banaji, Mahrazin R.: Rejtőzködő attitűdök és sztereotípiák. Osiris Kiadó, Bp., 2003. 64.

⁴ Suomi unkarilaisin silmin. Unkarilaisnuorten Suomi-kuva. Unkarin koulutustutkimuskeskus. Suomen suurlähetystö. Bp., 1996. 21.

⁵ Suomi unkarilaisin silmin. 1996. 23.

munkatempó. A csend, csendesség több dimenzióban is megjelenik a Finnországról szóló bemutatásokban: olykor a természet jellemzője, olykor emberi tulajdonság, sőt a finn költészet bemutatására is használják.

Sokak számára Finnország a „paradicsom”, az elvágódás színtere. Főleg azokban a korokban nőtt meg a csendes, nyugalmas Finnország vonzóereje, amikor Magyarországon politikailag, történelmileg nyugtalanabb időket éltünk. Amikor a finn természetre alkalmazzák a „csendes” - jelzőt, gyakran kapcsolódik hozzá a nosztalgia, elvágódás érzése is. Mint például Kodolányi írja egy finn barátjának 1936-ban: „Most hát itthon vagyok, és heves honvágyat érzek Suomi után. Olyan ez, mintha ott születtem és mindig ott éltem volna... Végtelenül vágyom egy finn tó mellé, a csendbe és a békességbe ebből a sötét, megromlott és reménytelen világból.”⁶

A finn természet és a csendesség a kezdettől fogva összetartozott a beszámolóokban. Szinnyei például így ír: „Napnyugta után, mint mondtam, valami bűvös-bájos félhomály ömlik el erdőn, mezőn, tavon, és minden oly sajátos színezetet nyer. ... Ez valami megfeshetetlen, leírhatatlan, mikor nincs sem nappal, sem éjjel, mikor a természet pihen, de nem alszik: minden csendes, néma, hangtalan, mozdulatlan.”⁷ Ispánovits pedig ilyen képet ad a finn természetről: „Néma csend uralkodik a természetben, mert a fölséges látvány megbűvölt embert, állatot, növényt, mindent. És éppen ez a mély csend és ünnepélyes nyugalom, ez a titokzatos hallgatás az, ami a gondolkodó lelket, az érző szívet úgy megragadja, mert a természet mentől inkább hallgat, annál többet, annál szebbet mond, csak meg kell érteni.”⁸

A finn jellemében fellelhető csendességet sokan a hallgatagsággal, a visszahúzódó, emberkerülő magatartással azonosítják. Varga szerint „sok magyar” úgy gondolja, hogy a finnek hallgatagok, kevés szavúak, sosem nevetnek. Ha azonban jobban megismerik őket, kiderül, hogy csak más jellegű, a magyarok számára nehezen érthető a humoruk.⁹ Kodolányi hangsúlyozza, hogy nem visszahúzódásról van szó, hanem „a finnek mindent egyszerűen, csendesen, hűhő nélkül csinálnak.”¹⁰ Koczogh számára a finn csend lényege: „a befelé forduló ember magatartása”¹¹, és Bognár Cecil véleménye szerint is „a finom, előkelő csend a nép lelkéből árad.”¹²

A finn ember jellemzői között gyakran megemlítik, mennyire vágyik a csendre, nyugalomra. A finnek szeretnek elvonulni a civilizált életből, a természetbe menekülnek, ahol ősemberi életmódot

---

⁶ Az idézet Kodolányi János fiától származik. ifj. Kodolányi János: Kodolányi János és Finnország. In: Árgus 2001/2. március-április

⁷ Szinnyei József: Az ezer tó országa. Franklin Társulat, Bp., 1882. 11.

⁸ Ispánovits Sándor: Ezer tó országa. „Uránia” Magyar Tudományos Egyesület Népszerű Tudományos Felolvasások 84. Bp., 1910. 15

⁹ Varga Domokos: Finn testvéreink. Kozmosz Könyvek. Bp., 1982. 89.

¹⁰ Kodolányi János: Suomi. Magvető Könyvkiadó. Bp., 1990. 209.

¹¹ Koczogh Ákos: Otthon, Finnországban. Gondolat. Bp., 1987. 8.

¹² Bognár Cecil: Az északi testvérek között. Győregyházmegyei Alap Könyvsajtója. Győr, 1929.

élnék hétvégi házukban, a híres finn „mökkiben”. „Minden finn – és minden északi magánymániákus – álma egy ilyen nyári deszkalak, természetesen szaunával.”¹³-írja Móricz Virág. Korábban ez a civilizálatlan életmód volt az egyik fő ok, ami miatt a magyarok „az erdei emberekkel” való rokonságot elutasították, és más népeknél is erősen negatív kép alakult ki a finnekről mint az erdőben élő, civilizálatlan vademberekről.¹⁴ Varga szerint a finnek azért vágnak vissza a primitív életmódba, mert nem akarnak elszakadni a múlttól.¹⁵ Szeretik a magányt, a természetközelséget, az istenhátamögötti zavartalan egyedüllétet, a remete életmódot.¹⁶

Ma már ehhez a magatartáshoz nem fűződik lenéző, megvető hozzáállás, sőt becsülik és tisztelik a finneket azért, mert korszerű, fejlett technikájuk, kényelmes, gondtalan életük ellenére megőrizték a természethez való vonzódásukat, a természetközeli életmódjukat. A korszerűség és az egyszerűség ötvözete a mai finn életben csodálatot vált ki.¹⁷ Élő Gábor szerint a finn mentalitás megértéséhez szükség van arra, hogy ismerjük azt a kettősséget, amely az egyszerűséget, a „mökkikultusz” értékvilágát és a legmagasabb szintű technikát összekapcsolja a finn életben.¹⁸ Kodolányi szerint a mökki nyújtja az egészséges lélekhez szükséges tisztaságot, harmonikus nyugalmat.¹⁹ Koczogh szerint Kodolányi számára Finnországban „a csend felbecsülhetetlen érték volt”²⁰, megragadta nyugodt életmód, „a megnyugtató, békés, diszkrét csend”²¹. Kodolányi kultuszteremtő Finnország-könyve²² még címében is tartalmazza ezt a kifejezést: *Suomi, a csend országa*. A csend szerinte a béke, harmónia, egészséges életritmus jele. Finnország számára olyan hely, ahol „befelé nézel magadba, ... lelked pillanatról pillanatra könnyebbé, tisztábbá, csendesebbé válik.”²³

2. Természetszeretet és a természettel való együttélés

A magyaroknak és a finneknek eltérő a természetképük és természethez fűződő viszonyuk. Sebestyén Irén szerint a finnek tudatában és a szépirodalmi művekben a természet realitásában van jelen, míg a magyar írók inkább misztifikálják, túlzottan romantikus képet festenek róla.²⁴ Az útikönyvek legtöbbször Finnországot mint paradicsomi tájat mutatják be. Még a főként tényekre, adatokra koncentrááló útleírások, úti beszámolók is átváltak lírai, elfogódott hangra, amikor a finn

¹³ Móricz Virág: *Suomiban jártam*. Gondolat Kiadó. Bp., 1965. 28.

¹⁴ Id. Toisten Suomi. *Mitä meistä kerrotaan maailmalla*. Szerk. Hannes Sihvo. Atena, Jyväskylä, 1995.

¹⁵ Varga 1982. 107-109.

¹⁶ Id. Varga 1982. 107-109., Kardos Vera: *Ahogy én láttam Finnországot*. Göncöl Kiadó. Bp., 1991. 35-36, Udvary Gyöngyvér–Vincze Lajos: *Emberek a grániton*. Gondolat. Bp., 1981. 248-256.

¹⁷ Udvary-Vincze 1981. 249.

¹⁸ Élő Gábor–Pintér Róbert: *Finnország. Út az információs társadalomba*. Kossuth Kiadó. Bp., 1999. 31.

¹⁹ Kodolányi 1990. 189

²⁰ Koczogh 1987. 8.

²¹ Kodolányi 1990. 21.

²² uo.

²³ uo. 188.

²⁴ N. Sebestyén Irén. *A finnek irodalma*. In: Szivárvány 1921. 2. 103–7.

természetet ábrázolják. N. Sebestyén Irén írja: „Nehéz objektívan írni – aki már látta Finnországot, azokat mind elvarázsolja.”²⁵ A finn természeti kép általában ugyanazokat az ismétlődő elemeket tartalmazza: „vörös házak – fehér jachtok – hószín sirályok – lángoló nyárfák”²⁶, „sötétzöld fenyvesek, ezüst nyárfák, vörös berkenye”²⁷, szigetek, gránit, tiszta levegő²⁸. Kezdetben a finn táj egzotikus, festői, titokzatos az utazók számára, „meseország” (Bognár) vagy az „ígéret földje” (Erdődi). A finn természeti sztereotípiák olykor romanikusan túlzóak, idealizálóak: „csillogó vizű, ezer tótól ragyogó, fenyőkkel zöldelő, nyárfáktól aranyló messzi Finnország”²⁹, „varázslatos északi táj, hallgatag, méltóságos erdők, tundra, ahol rénszarvas száguld”³⁰. Így egzotikus, távoli képet festenek Finnországról. Ezek a vadregényes, gyakran az igazságtól elrugaszkodó vagy túlzó leírások főleg azoknak az íróknak a műveiben jelennek meg, akik kalandvágyból indultak el Finnországba, és egy egzotikus, különleges országot vágytak megismerni (pl. Ispánovits, Sebes).

A magyar utazók egy csoportja, a Finnország szakértőinek tartott, a finn ügy iránti elkötelezettségből és a kulturális kapcsolatok kialakítása miatt érdeklődő utazók (pl. Szinnyei, Kodolányi, Varga) nem osztják ezt a sztereotipikus, leegyszerűsítő képet Finnországról. Ők az ún. „beavatottak”, „közvetítők”, akik ezeket, a főképp fantáziából táplálkozó képeket igyekeznek megdönteni. Kodolányi erről így ír: „Mi nem gondoltunk Finnországra soha úgy, hogy itt jegesmedvék cammognak a hóval borított utcákon, s az erdőből farkasordítás hallatszik.”³¹. A szakértő-közvetítők módszere általában az, hogy felsorolják a közismert, téves jellemzőket, majd sorban megcáfolják azokat. Ilyen gyakran előforduló, a finn éghajlatról és természetről kialakult tévképzetek például az örökös tél, a keményre fagyott föld, a sose olvadó hó, a ritka nap, az élettelen természet, a jeges tenger. A Finnországot jól ismerő, ott már többször járt szerzők igyekeznek meggyőzni az olvasót, hogy a finn természet nem ilyen mostoha, a tél nem tart örökké.³² Próbálják realizálni a túlságosan romantikus vagy elrettentő Finnország-képet. Az első utazók természetesen maguk is egzotikusnak találják a távoli, ismeretlen országot, például Szinnyei is csodálkozik az északi ország zordonságán, de hozzáteszi: nincsenek borzalmas lények, mesebeli szörnyek, szellemek és nincs állandóan sötét, mint a közhiedelem szerint világszerte akkoriban gondolták.³³ Major Árvácska a külföldi útikönyvekben kialakult „jegesmedvék országa” –képet igyekszik megcáfolni, illetve a hideg nyárról kialakult téves elképzelést kérdőjelezi meg. Szerinte a

---

²⁵ uo.

²⁶ Udvary – Vincze 1981.

²⁷ Kodolányi 1990. 45.

²⁸ Varga 1982. 146.

²⁹ Nagy Iván: Finnország és népe. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1940. 4.

³⁰ Radó György: Nyelvorkonok között. Kossuth Kiadó. Bp., 1975.

³¹ Kodolányi 1990. 236.

³² Szinnyei 1882.

³³ Szinnyei 1882.

finn tél sem tűnik olyan hidegnek, mivel a száraz északi hideg nem kellemetlen.³⁴ A saját tapasztalatok a finn tájról, éghajlatról megváltoztatták a közvélekedésen alapuló elképzeléseket.

„Hideg” északi emberek

Az éghajlati viszonyokkal függ össze, hogy a finneket az útirajzok írói gyakran mint északi, hideg, durva embereket ábrázolják. Montesquieu feltevése az, hogy az ország éghajlata alakítja lakóinak jellemét és társas kapcsolatait.³⁵ Elmélete a területi és nemzeti karakter általánosan elterjedt sztereotípiáin alapul.³⁶ Más felfogások szerint az érzelmek kulturális változatosságában nincs az éghajlatnak szerepe. Az országok közötti kulturális, nyelvi és gazdasági különbségek elfedik az országokon belüli társadalmi és pszichológiai eltéréseket.³⁷

Peabody szerint „az északi népeket az emberek szemében inkább jellemezi az önkontroll fölényt adó fegyelmesség”.³⁸ Rónay György szintén éghajlati tényezőkkel magyarázza a népek jellemét. Az ő sztereotípiái viszont sokkal negatívabbak. Szerinte a hideg éghajlaton „elfásulnak az értekek, és a lélek szabad működéseiben gátolva, magasra sohasem emelkedik”, „az ember testileg és lelkileg eltöprel”, „az életerő szüntelen a természet mostohasága ellen küzd, s így rendkívüli kitartást tanúsít ugyan, de nemesebb foglalkozásról szó sem lehet itt, hol minden csak az élet fenntartására van irányozva”, „az érzékiség elfásul, a lélek visszavonul, a kedélyen ... morogvaság ömlik el.”³⁹

Ehhez hasonló jellemzésekkel a finneket bemutató írásokban is találkozunk. Többen úgy gondolják, hogy a hideg, hosszú tél idején a lelkivilág alkalmazkodik az éghajlati viszonyokhoz, így „telente elkel a lelki vigasz” (Varga).⁴⁰ Varga szerint a zord éghajlat, a sötétség, az éhség és az idegen uralom is hozzájárult ahhoz, hogy morogva, komor, magának való lett a természetük.⁴¹ Kodolányi János alaposságához hozzátartozik az is, hogy igyekszik megvizsgálni azoknak a kijelentéseknek a valóságtartalmát, amelyeket otthon hallott a finnekről, például az északi lélek „hűvösségéről”. A finnek szerinte azért látszanak hidegnek, mert a tettek és nem a szavak emberei,

³⁴ Major Árvácska: Suomi természetesen. Kornétás Kiadó. Bp., 1998.

³⁵ Montesquieu, Charles-Louis: A törvények szelleméről. Vál. és ford. Nemes István és Horváth Andor. Kriterion, Bukarest 1987.

³⁶ Rennebaker, James W. – Rimé, Bernard – Blankenship, Virginai E.: Az északiak és déliek érzelmi kifejezőkészségét leíró sztereotípiák: Montesquieu hipotézisének kultúrközi vizsgálata. In: Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok. Szerk.: Hunyady György és Nguyen Lan Anh. ELTE Eötvös Kiadó, Bp. 2001.

³⁷ uo.

³⁸ Hunyadi György: A nemzeti karakter talányos pszichológiája. In: Nemzetka-rakterológiák. Rónay Jácint, Hugo Münsterberg és Kurt Lewin írásai. Osiris Kiadó. Bp., 2001. 46.

³⁹ Rónay Jácint: Jellemisme, vagy az angol, francia, magyar, német, olasz, orosz, spanyol nemzet, nő, férfi és életkorok jellemzése lélektani szempontból. In: Nemzetkarakterológiák. Rónay Jácint, Hugo Münsterberg és Kurt Lewin írásai. Osiris Kiadó, Bp., 2001. 66-67.

⁴⁰ Varga 1982. 18.

⁴¹ uo. 90.

és ott mások az emberek közti viszonyok, mint nálunk. Fegyelmezettek, uralkodnak önmagukon, tartózkodóak.⁴² A tévhit (kibírhatatlan hideg, jegesmedvék, fókák) kialakulását az idegenforgalmi propaganda hiányosságával magyarázza.⁴³ Kardos Vera is úgy véli: „a finnek egyik legjellemzőbb tulajdonságaként mindig zárkózottságukat említik meg”. Ő nem száll vitába ezzel az előítélettel, hanem kiegészíti, pontosítja azzal, hogy nem kitárulkozó, mások ügyeibe beleavatkozó néppel van dolgunk, ezért könnyen alakul ki olyan kép, hogy barátságtalanok.⁴⁴ Zentai Gábor így ír: „módosítani érdemes az útikönyvek azon megállapításait, miszerint a finnek zárkózott, nehéz oldódó, kedélytelen emberek.” Saját tapasztalatai szerint inkább jellemző, hogy „melegszívű, jó kedélyű, hangulatteremtő emberek északi rokonaink”.⁴⁵

Sokszor a Finnországról szóló leírásokban a finn természetet és a hozzá fűződő érzéseket a finn identitás szerves alkotórészének tartják: „...a nemzeti identitásban nagy szerepe van a vidéknek és a vidékinek. ... Az erdő és a tavak, a vadászat és a halászat, a hó és a magányos erdei ház a nemzeti szimbolika fontos alkotóelemei.”⁴⁶ Hangsúlyozzák, hogy a mostoha természet hozzájárult a finn jellem kialakulásához: az élet alkalmazkodik az időjáráshoz. A finnekre jellemző a bámulatos szívósság, a mostoha körülményekhez és környezethez való idomulás.⁴⁷ Major Árvácska szerint „a fél lábbal erdőben-élés lehet az alapja annak a keménységnek és fegyelemnek, ami a legtöbb finn sajátja.”⁴⁸ A régi életmódot, a természethez kötöttséget, az éghajlati változásoknak való kiszolgáltatottságot szintén sokan említik kötetekben. Koczogh szerint a régi viszonyokból, „a finn tájból meg lehet érteni a finn embert”, és azt, miért lett olyan igénytelen, szerény, miért becsüli meg a keveset is.⁴⁹ A finneket még ma is gyakran ábrázolják természeti népként: puritán, őszinte, nyugodt, nem indulatos emberekként. A finn ember a könyvekben a magány embere, teste-lelke összeforrt az erdő életével.⁵⁰

3. Szauna

A szaunakultúra Magyarországon régen ismeretlen volt, így a Finnországgal való megismerkedés/kapcsolatok kezdetén számos hiedelem, tévhit kapcsolódott hozzá. Az első utazók a legegzetikusabb finn szokások egyikeként írnak róla. A leginkább furcsa, botránys dolognak azt

---

⁴² Kodolányi 1990. 76-78.

⁴³ uo. 102.

⁴⁴ Kardos 1991. 13.

⁴⁵ Zentai Gábor: Szívünk, kapunk mindig nyitva áll. In: Hamar (szerk.): „Kezed kapcsold hát kezembe...”. Európa Nap. Veszprém, 1996. május 10. 65.

⁴⁶ Csöste András: Búcsúpillantás, In: Replika 25.

⁴⁷ Zsirai Miklós: A finn-magyar rokonság. In: Nagy Iván (szerk.): Finnország 1940. Magyar–Finn Társaság. Bp., 1940.

⁴⁸ Major 1998. 7.

⁴⁹ Koczogh 1987. 25.

⁵⁰ Kodolányi János: A finn lélek. In: Nagy Iván (szerk.): Finnország 1940. Magyar–Finn Társaság. Bp., 1940.

tartották, hogy a finnek – más európai népektől eltérően – meztelenül szaunáznak.⁵¹ Meg kellett alaposabban ismerniük a finn kultúrát és embereket ahhoz, hogy ezt az egzotikusnak számító szokásukat el tudják fogadni, hiszen a benyomásformálás kezdeti szakaszában a sztereotípiáknak nagy szerepe van, de később helyet adhat a célszemélyről szóló specifikus információknak. Az elegendő információ és a motiváció képes legyőzni a sztereotípiákat.⁵² A sztereotípiák megváltozhatnak, ha a csoport tagjaival a megítélő találkozik, és róluk személyes tapasztalatokat szerez. Az útikönyvekben ez a folyamat nyomon követhető. Megfigyelhetjük, hogy a Finnországról kezdetben csak szórványos, hiányos információval rendelkező utazó viszonyulása változik, ismeretei bővülnek a személyes találkozások, tapasztalatok eredményeként. Az útikönyv szövege lassanként a sztereotípiákkal, általános megfogalmazásokkal teli leírás helyett speciális ismereteket, egyéni megfigyeléseket tartalmazó bemutatássá válik. A szövegek írói ábrázolják beszámolójukban azt a folyamatot, amely során a kezdeti sztereotipikus megállapításaik, hiedelmeik az adott népről csiszolódtak, formálódtak az ott-töltött idő eredményeként.

A szauna leírása már Hunfalvy beszámolójában megtalálható. Ő azonban a szaunát még a cselédek és munkások fürdőjének tartja, és maga nem próbálta ki, sőt nem is látta, leírása is hallomáson alapul.⁵³ A „finn nemzeti fürdőnek”⁵⁴, valamint magának a fürdőzés menetének a leírása nem sokat változott Hunfalvy óta, csupán a hozzá való viszonyulásban látszanak különbségek. Lassanként a magyarok kezdik elfogadni a szaunázást mint az egyik tipikus finn hagyományt, de sokáig maguk nem barátkoznak meg vele. A szaunázást kötelességként, kötelező rosszként értékelik. Gyakran bizonyos erőpróbának, erőfitogtatásnak fogják fel, úgy érzik, a finnek próbára akarják tenni kitartásukat, hőtűrőképességüket. Így kezdetben a szaunázás az útikönyvekben mint a magyar becsület megvédése jelenik meg. Cél az, hogy kitartsanak minél tovább, lehetőleg még a vendéglátóknál is hosszabb ideig.⁵⁵

A finnek „nemzeti szimbóluma”, a finn vendéglátás legfőbb kelléke később is ellentétes érzelmeket vált ki az útirajzok szerzőiből. Vannak, akik lelkesen várják az első szaunázást, és vannak, akik bár hallottak, olvastak róla, félelemmel gondolnak az első kipróbálásra. Papp István odautazása előtt azért fél a szaunától, mert amit olvasott róla (meztelenség, nyírfavesszőzés), az alapján kialakult egy nem túl kecsegtető kép. Kezdetben pokoli kínokat él át a forróság és a vesszőzés miatt, de aztán úgy érzi, mintha újjászületett volna, és „törzsvendég” válik belőle. A

---

⁵¹ Id. Toisten Suomi. 1995.

⁵² Brewer, Marilyn B.: Amikor a sztereotípiák sztereotipizáláshoz vezetnek: sztereotípiák használata a személypercepcióban. In: Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok. Szerk.: Hunyady György és Nguyen Lan Anh. ELTE Eötvös Kiadó, Bp. 2001. 134.

⁵³ Hunfalvy Pál: Utazások a Balt-tenger vidékein II. kötet. Ráth Mór. Bp., 1871. 278.

⁵⁴ uo. 278.

⁵⁵ Sebes Tibor: Rénszarvassült tejjel. Finnek és lappok között. Móra Ferenc Könyvkiadó. Bp., 1962. 59.

szauna csodálójává válik: egészséges találmánynak, az erkölcsi tisztaság szimbólumának tartja.⁵⁶ Ugyanígy Sebes először azt írja a szaunáról: „mintha a világ vége jönne, s már elviselhetetlen a forróság.” Később véleménye megváltozik: „Kezdem megérteni, miért szeretik a finnek annyira a szaunát.”⁵⁷ Varga is úgy ír először a szaunáról, mint amit muszáj eltűrni, „ha méltó finnugor” és hálás vendég akar lenni. Olyan próbatételnek tekinti, mint amikor a magyarok erős paprikával etetik a finneket.⁵⁸

Később a szaunázást már nem botrányos, ijesztő szokásnak tartották, hanem hangsúlyozták, hogy a szaunába invitálás a finneknél a vendég megbecsülésének jele.⁵⁹ Ahogy a szaunázás szokásához való hozzáállás változik, egyre pozitívabb képet kapunk róla a Finnországot bemutató könyvekből. Ehhez járulhat az is, hogy a szaunázás szokása kezdett elterjedni, ismertté és kedveltté válni Európa-szerte. A szauna a finn egészség és tisztaság szimbólumává válik a köztudatban, az odautazók számára pedig kipróbálásra érdemes hagyománnyá, vonzó, kellemes időtöltéssé. Sokan tartják „a finnek fórumának”, a vendéglátás, a társasági élet színhelyének. A meztelenséget már nem tartják bűnösnek, meglepőnek, hiszen a szauna szent hely, ahová tisztátlan gondolatok nem férhetnek.⁶⁰ Kardos szerint a szauna „ megtisztulás a testi-lelki fájdalomtól, megnyugvás, ahol nincs helye hangos beszédnek.”⁶¹

Finnország és a szauna Kardos Vera szerint ma már összetartozó fogalmak. „A szauna szó hallatán annak is elsősorban a finnek jutnak eszébe, aki nem sokat hallott Finnországról.”⁶² Koczogh szerint a szaunához téves mendemondák, történetek kapcsolódnak. Ezeket akarja megszüntetni azzal, hogy leírja, milyennek látja ő ezt a finn szokást: „A szaunázáshoz természetesen hozzátartozik a fürdőzésen kívül a nyugalom, a teljes kikapcsolódás, a testi-lelki harmónia, a bizalom...”⁶³, „a szauna a finnek számára nem csupán tisztálkodás, testi felfrissülés, hanem világnézet.”⁶⁴ Varga szerint a szauna azért fontos a finneknek, mert „része sorsuknak, történelmüknek, egyéni létüknek és elmúlásuknak.”⁶⁵ A szaunának magyar megfelelőt keresve Zongor Gábor a borospincéhez hasonlítja, szerinte mindkettő a kikapcsolódás, megpihenés, vendéglátás helyszíne.⁶⁶

---

⁵⁶ Papp István: Finn mozaik. In: Magyar Szemle 1937/4. 396–404.

⁵⁷ Sebes 1962. 59-60.

⁵⁸ Varga 1982. 26.

⁵⁹ Sebes 1962.

⁶⁰ Erdődi József: Épülő ország. Magyar Téka. Szeged, 1939. 20.

⁶¹ Kardos 1991. 40.

⁶² uo.

⁶³ Koczogh 1987. 81.

⁶⁴ uo. 83.

⁶⁵ Varga 1982. 26.

⁶⁶ Zongor Gábor: Ajánlás. In: Hamar (szerk.): „Kezed kapcsolod hát kezembe...”. Európa Nap. Veszprém, 1996. május 10. 4.

A szaunáról ma már bőven vannak ismereteik a magyaroknak, az útikönyvek leírásai is egyre realisabbak. Minden szerző hozzátesz valamit a képhez, kiigazítja vagy megcáfolja a korábbi bemutatásokat. Major például úgy véli: „A szaunázás szokása olyannyira finn, s annyira ismert, hogy már szólni sem kellene róla. Hacsak azért nem, hogy a sauna (*sauna*) köré szőtt legendák közül néhányat szertefoszlassunk.” Bemutat bizonyos „magyaros” szaunázási szokásokat, amelyek a túlzott erőfitogtatásból és hősködésből erednek, és az egészségre is veszélyesek. Szerinte a magyarok akár szenvedés árán is versenyre kelnek a házigazdákkal, ki bírja jobban a hőséget. Ez a hozzáállás alakítja ki a téves ismereteket, ad valótlan képet a finn szaunázásról. Hangsúlyozza, hogy „a sauna nem versenyszíntér, hanem mint köztudott, „a testi-lelki felüdülés színtere.”⁶⁷

4. A rokonság alapsztereotípiája.

A rokonság a Finnországhoz kötődő leggyakoribb és legveszélyesebb sztereotípia is. Szinte minden Finnországról szóló írásban felbukkan, legyen az útikönyv, újságcikk vagy irodalmi elemzés. A nyelvrokonságban kételkedők gyakran kritizálják is emiatt a finn rokonság pártolóit. A rokonság vallásához kapcsolódó közvetlen, befogadó attitűd ugyanakkor kedvez a kapcsolatok kiszélesedésének, gyakoribbá válásának, az információt sürgető követelésnek: „Unkarilaisilla on aina ollut elävä ja läheinen kiinnostus kaikkeen Suomeen liittyvään.”⁶⁸ A magyar fiatalok körében végzett kutatás egyik alaphipotéziseként tünteti fel azt, hogy a Finnország-kép a finnek és magyarok rokonságán alapul. Ez a felfogás gyökeret vert mindkét nép kultúrájában.⁶⁹

Szopori és Varpio kutatása is kimutatta, hogy a kritikusok pozitív viszonyulása a finn irodalomhoz összefüggésbe hozható a rokoni eszmével. A rokoni kötődés hangsúlyozása gyakori, szinte divatos. A „kívülálló” írók érdeklődése is főként a rokonsági kötelékből fakad. Ugyanúgy ahogy a kutatókra, az olvasókra is hatott és hat a nyelvrokonság gondolata. A külföldi irodalom olvasása is mindig előfeltevéseken nyugszik, előzetes ismeretek szabják meg. Ebből az egyik legfontosabb a finn irodalom olvasói számára az, hogy a finn rokon nyelv.⁷⁰

A finnek iránti érdeklődés a nyelvrokonságon nyugszik, és kialakulását a nyelvészek szorgalmazták. Az irodalmat is a nyelvrokonság hangsúlyozásával próbálták propagálni az 1890-es években. Az 1920-30-as években megszilárdult egy nézet, amely az összetartozást nem nyelvi alapon, hanem faji rokonságon, illetve kis népek szolidaritásán érti. Mostanában a rokonság

---

⁶⁷ Major 1998. 12.

⁶⁸ Suomi unkarilaisin silmin. 1996. „A magyarok mindig élénk érdeklődéssel fordultak minden Finnországgal kapcsolatos dolog felé.”

⁶⁹ uo. 9.

⁷⁰ Varpio, Yrjö – Szopori Nagy Lajos: Ismerkedő ismerősök: a magyar irodalom fogadtatása Finnországban - a finn irodalom fogadtatása Magyarországon 1920-1986: magyar-finn közös kutatás. OSZK, Könyvtártudományi és - módszertani központ, Bp., 1990. 99.

gondolatához zavartalan állami és személyes kapcsolatok, valamint barátság is tartozik, és így máris más hangsúlyt nyer, elveszti keserű mellékízét.⁷¹

Az útikönyvírók szinte mindegyike megemlíti, tárgyalja a rokonság/nyelvrokonság témakörét. A korai úti beszámolók írói még arra törekedtek, hogy a kételkedő olvasókat meggyőzzék arról, hogy a két nyelv vagy nép rokon. Felemlítik a nyelvrokonság körül zajló vitákat, hitetlenséget, és magyarázatokat, bizonyítékokat sorolnak.⁷² Egyes szerzők szkeptikusan, kételkedve vagy iróniával viszonyulnak hozzá: „apátlan-anyátlan lelencként a Reguly Antalt követő nemzedékek sora elindult a „kis Suomi” felé, a sok sógorságú Európában megkeresni a messzibe veszett rokont.”⁷³ Gyakoribb azonban a rokonság miatti büszkeség, például Erdődinél: „azt hiszem, hogy a finnekről szerzett ismereteink alapján csak büszkék lehetünk erre a rokonságra”.⁷⁴ Gyakran megjelenik a rokoni kapcsolat elfogadásának története is: „szépapánik, ükapáink sokáig nem is igen kértek a „halzsírszagú” finn atyafiságból. (...) Csakhogy azóta jókorát fordult a világ velünk is, velük is. Nincs már mit finnyáskodnunk. Finn testvéreink olyan országot építettek, és olyan becsületet szereztek maguknak néhány nemzedék alatt, hogy ha ebben-abbban még felnéznek is ránk, nem kevesebb az, amiben már mi nézhetünk fel órájuk.”⁷⁵

Többen megpróbálkoznak a rokonság bizonyításával, általában a következő érveket használva: közös őshaza, hangsúly, hanglejtés, rokon szavak, hangsúlyozás, ragozás (pl. Udvary, Erdődi). A közös eredet bizonyítékait nem a szókincsben vélik felfedezni, hanem az annál kevésbé változó belső törvényekben (ragozás, hangsúly).⁷⁶

A rokonságot a szerzők különböző fokozatokban értékelik: egyesek csak nyelvrokonságról beszélnek (Erdődi, Karácsony), mások nyelv-, vér- és sorsrokonságról is.⁷⁷ Hunfalvy szerint „a finneknemzetiségi rokonaink”.⁷⁸ Varga szerint az az érzés köti össze a két népet, hogy nyelvünk nincs egyedül, nem alkot magányos nyelvszigetet.⁷⁹ Egyes szerzők az olvasók bizonytalan vagy negatív hozzáállását („az ötven év óta fejünkbe taposott finnugor elmélet...”⁸⁰) próbálják legyőzni. Mások a megfelelő bizonyítékok hiányában megállapítják, hogy nem is a rokonság tudományos bizonyítása a lényeg, hanem az érzés, a hozzáállás a fontos, az, hogy tudatunkban gyökeret vert az

---

⁷¹ ua.

⁷² ld. Hunfalvy 1871., Szinnyei 1882.

⁷³ Udvary - Vincze 1981. 223.

⁷⁴ Erdődi 1939. 84.

⁷⁵ Varga 1982. 8.

⁷⁶ pl. Radó 1975. 8., Erdődi 1939. 89.

⁷⁷ Udvary – Vincze 1981. 239. Utóbbira példa: Szász Elemér: Az új Finnország. A szerző kiadása, Bp. 1933.

⁷⁸ Hunfalvy 1871. Előszó, V.

⁷⁹ Varga 1982. 7.

⁸⁰ Radó 1975. 8.

összetartozás érzése, szívből, érdek nélkül közelítünk egymáshoz.⁸¹ Hunfalvy szerint: „Csak előítélet találhatja kellemetlennek a finn rokonságot; az előítéletben pedig nincs igazság, s azért szükségtelen azt akár mentegetni akár megczáfolni.”⁸²

Sokan dicsérik a finneket azért, mert „a nehéz századok” és „a mérhetetlen távolság” ellenére megőrizték a rokoni érzést, a testvéri szeretetet⁸³, és hiányolják ugyanezt a magyarok oldaláról: „nálunk sok helyütt feledésbe ment a két nép régi rokonsága, nem tettünk meg mindent kapcsolataink ápolásáért.”⁸⁴ Kodolányi is emlékeztet: „mi, magyarok nem teszünk annyit a finnekért, mint ők tesznek értünk.”⁸⁵ Az útikönyvek szerzőinek közös tapasztalata a magyar látogatóknak kijáró megkülönböztetett bánásmód, őszinte öröm, kivételes vendégszeretet Finnországban (pl. Bernáth⁸⁶, Kodolányi⁸⁷). A Finnországban járt magyarok véleménye megegyezik abban, hogy „jos suomalaisille sanoo olevansa unkarilainen, se on positiiivista: silmiin syntyy lämpö ja he muuttuvat entistä ystävällisemmiksi. Suomalais-unkarilaista ystävyttä pidetään suurena arvossa.”⁸⁸ Ma már a hangsúly inkább a rokonság helyett a kölcsönös érdeklődésen, az eltérő jegyeken való rácsodálkozáson van, a megismerés vágya vezeti a Finnország iránt érdeklődőket.⁸⁹

5. A „*finn csoda*” és a *finn példa*

Finnországról születtek írások propagandacéllal is, egyes írók feladatul tűzték ki az ország követendő mintaként való bemutatását. A finn csoda mára mintegy fogalommá vált, tartalma azonban az idők során állandóan változott. Az 1939-40-es években a finn-orosz háború kapcsán a finnek bátorsága, szívóssága, leigázhatatlansága váltotta ki a csodálatot. Úgy tűnik, a finn jellemrajz, a finn ember Magyarországon ismert és elterjedt prototípusa is a finn-orosz háború idején született beszámolókból alakult ki. Akkor a finnek más népek példaképévé váltak, hazafiasságukat, hősiességüket, kitartásukat, példamutató önfeláldozásukat, erkölcsi állóképességüket Európa-szerte csodálták.⁹⁰ Az akkori beszámolók tele voltak a finnekről szóló pozitív, elismerő jelzőkkel: „bátor,

---

⁸¹ Udvary – Vincze 1981. 239., Varga 1982. 8

⁸² Hunfalvy 1871. 329.

⁸³ Papp 1937.

⁸⁴ Sebes 1962. 190.

⁸⁵ Kodolányi 1990. 43.

⁸⁶ Bernáth Zsigmond: Egy nyár Finnországban. Gondolat Kiadó, Bp., 1975. 182.

⁸⁷ Kodolányi 1990. 36.

⁸⁸ Suomi unkarilaisin silmin. „Ha a finneknek megmondjuk, hogy magyarok vagyunk, az pozitív dolognak számít, szemükben melegség csillan fel és a korábbinál barátságosabbá válnak. A finn-magyar barátságot sokra értékelik.” 1996. 21.

⁸⁹ Varga 1982. 172.

⁹⁰ Nagy Iván 1940.

munkás, szorgalmas, puritán, becsületes, hűséges, alapos kultúrájú, hazaszerető, a nemzeti függetlenség eszméjén rajongással csüngő, összetartó és mélyen vallásos nemes nép”.⁹¹

Az akkori leírások szóhasználata, jellemzései, idealizált képe hosszú időre rányomták bélyegüket a Finnország-bemutatókra. A leghatásosabb, leginkább nyomot hagyó műnek mégis Kodolányi János *Suomi* című munkáját tekinthetjük, amely „egy nemzedék katekizmusa lett”.⁹² A legjelentősebb Finnország-propagandának ma is ezt a könyvet tartjuk, az újabb szerzők is ebből idéznek legszívesebben. Kodolányi leírását azonban túlságosan egyoldalúan értelmezték a korabeli olvasók: Finnországról divatos szövegek és túlzó általánosítások maradtak meg a befogadók emlékezetében. Erdődi szerint Kodolányi Finnországot az „ígéret földjének” mutatja be⁹³, az író maga az „álmország”, „álmaim földje” kifejezést használja.⁹⁴ Ifj. Kodolányi szerint apja „Nem törekedett arra, hogy csak jót lásson, írásai mégis egy hibátlan Finnországot tárnak elénk.”⁹⁵ Számára Finnország a szebb, jobb, harmonikusabb emberi élet ígérete volt.⁹⁶

Kodolányi számára Finnország a Magyarországgal való összevetés alapján vált mintaországgá: „A kínzó ellentét lépten-nyomon torkon ragadja az embert.”⁹⁷ Kodolányi utazásának célja az volt, hogy kiderítse, mi Finnország társadalmi erejének, harmóniájának, egyensúlyának a titka. Az emberi jogok és a demokrácia megvalósítását kutatja, mert szerinte ezt kellene elsősorban megtanulnunk a finnektől. Tapasztalatait nem elméleti fejtegetésekben, hanem példákön keresztül mutatja be.⁹⁸ Számára Finnország „a kultúra és civilizáció tökéletes egysége”, ahol minden a közérdeknek van alárendelve.⁹⁹ Finnország egyik titkának „a kulturális és vallási egységet tartja.”¹⁰⁰ Fontos tanulság lehet az erőösszefogás és az önnevelés is. „Műveltség, emberség, kereszténység dolgában messze világító példát mutatnak az egész világ előtt.”¹⁰¹ Csodálkozást és csodálatot kelt benne az, hogy Finnországban nincs társadalmi helyzet szerinti megkülönböztetés: a tisztelet és a lehetőség mindenkinek jár. Az életszínvonal magasabb, jobbak a lakásviszonyok, alacsonyabbak az árak. A finnek életéből levont fő tanulságnak azt tartja, hogy szívós, kemény, kitartó munka hozhat csak eredményt. Kodolányi számára a finn út tanulmányút volt, és úgy érzi, a többi magyar számára is szükséges lenne, „tanulhatnának kitartást, optimizmust, demokráciát, szociális gondolkodást.”¹⁰²

---

⁹¹ Nagy Emil: Finn-magyar párhuzamok. In: Finnország 1940. Magyar-Finn Társaság, Bp., 1940. 27.

⁹² Szij Gábor: Suomi. In: Sorsunk 1943. 53-54.

⁹³ Erdődi 1939. 5.

⁹⁴ Kodolányi 1990. 7., 15.

⁹⁵ Ifj. Kodolányi 1990. 282.

⁹⁶ Kodolányi 1990. 7.

⁹⁷ uo. 18.

⁹⁸ uo. 52.

⁹⁹ uo. 20-22.

¹⁰⁰ uo. 222.

¹⁰¹ uo. 251.

¹⁰² uo. 107-108.

Kodolányi tudatos Finnország-propagandát fejtett ki hazaérkezése után, számos írásban, cikkben állította Finnországot követendő példaként a magyarok elé. „A magyarság nagy iskolájának” hirdette Finnországot, és ezzel nem aratott osztatlan tetszést a magyar sajtó és politika köreiben. A helyzet nem volt elég érett ahhoz, hogy az akkori közvélemény el tudjon szakadni a megkövesedett „kicsiny, szegény és hideg Finnországról” kapott képtől. Kodolányi érzi-látja, hogy Magyarországon nehéz elfogadtatni a finn gondolkodás, életmód formáit: „mekkora út áll még előttünk, amíg oda jutunk, ahol a finnek vannak.”¹⁰³

Kodolányi tevékenysége úttörőnek számított az 1930-as években. Finnországról még elég kevés konkrét ismerete, adata volt a magyaroknak, Kodolányi feladatának tekintette az érdeklődés felkeltését. Bár saját korában nem méltányolták kellően fáradozásait, munkája mégis példaértékű, maradandó volt, máig forrása a Finnország-beszámolóknak. Kodolányi Finnország-propagandájának célja nem finnkultusz teremtése volt, hanem mindig Magyarország sorsát, jövőjét tartotta szem előtt: „Amikor Finnországban ideálokat keresett és talált, a magyarságot igyekezett velük formálni, erősíteni.”¹⁰⁴ A magyarok önbizalmára, önértékelésére igyekezett hatni azzal, hogy bemutatta egy kis nép „sikertörténetét”, fejlődését. „Kodolányi nem azt hangsúlyozza, hogy le kell másolnunk a finneket, hanem hogy lehetséges önerőnkől is a megújítása a magyarság életének.”¹⁰⁵

A finn csoda fogalmát sokan mások is próbálták már megmagyarázni vagy körülírni. Az írásokból kitűnik Finnország sokoldalúsága, hiszen mindenki valami mást tart csodálata tárgyának. 1940-ben Karácsony Sándor még arról ír, hogy a finnek becsülték őt mint magyart, mert Magyarország idősebb, módosabb, nagyobb lélekszámú, boldogabb ország volt a szemükben.¹⁰⁶ Csodálták országunkat termékenysége, napsütéses éghajlata, Európa közepén való fekvése miatt is.¹⁰⁷ Később azonban megfordult a helyzet: a korábban lenézett nép többre vitte nálunk, mi tanulhattunk eredményeiből.

Az 1960-70-es években a magyarok a hirtelen fejlődés: a mezőgazdaság és az ipar eredményei miatt csodálták a finneket. Később az elismerést a kisebbségi kérdés megoldása, a szociális helyzet és az életszínvonal váltotta ki. Erdődi szerint az 1800-as évek első felében Magyarországon „északmániáról beszélhetünk”. Finnországot „paraszt-Eldorádónak”, „boldog parasztnak országának” tartották.¹⁰⁸ Erdődi számára a finn csoda a mezőgazdaságban rejlik, az erdőművelésben

---

¹⁰³ uo. 199.

¹⁰⁴ ifj. Kodolányi 1990. 283.

¹⁰⁵ Zsikó Gyula: Suomi titka és a magyar szfinksz. In: Sorsunk 1944. 493-494.

¹⁰⁶ Karácsony Sándor: Testvérem, Suomi. Exodus Kiadó, Bp., 1940.

¹⁰⁷ Varga 1982. 7.

¹⁰⁸ Erdődi 1939. 7.

és a szorgalmas munkában.¹⁰⁹ Radó a nemzetközi megbecsülés és a világpolitikai tekintély miatt néz föl a finnekre.¹¹⁰ Bernáth szerint Suomi titka: a munkás szorgalma, szívóssága, rendszeretete. Ennek segítségével alakult ki a jóléti társadalom, a magas életszínvonal, a társadalmi juttatások magas színvonala, a magas lakáskultúra, a kényelmes közlekedés, a színvonalas oktatás, a jó szociális- és áruellátás.¹¹¹ Varga kiemeli még versenyképességüket, alkalmazkodóképességüket, amelyről a magyarok példát vehetnének. Szerinte a finn ipar és kereskedelem sikerének titka: a minőségi termelés, a megbízható munkások, a praktikusság, a fantázia, a fejlesztés és a korszerűsítés. Csodálatot váltott ki Magyarországon Finnország gyors fejlődése: a két világháború között még falusi-erdei Finnországról beszéltek, majd néhány évtized múlva modern ipari-agrár államról.¹¹² Felnézhetünk rájuk békepolitikájuk miatt is: aktívan semlegesek, sőt nagy ellenfelükkel, az oroszokkal is sikerült higgadtan rendezett kapcsolatot létrehozniuk.¹¹³ Kardos Vera Finnország titkát egyszerűen így foglalja össze: „egy ország, amelyik működik”, ahol rend és szervezettség uralkodik.¹¹⁴

Más írók a finn jellemet csodálják: „az emberi és társadalmi együttéléshez szükséges erényekben és jellemvonásokban aligha van önáluk gazdagabb föld”.¹¹⁵ Koczogh szerint: „humanitásban van mit tanulni tőlük.”¹¹⁶ Zongor Gábor pedig úgy véli: „Bizonyos, akik megtérnek finnországi útjukról, egy kicsit másképpen látják a világot. Sok megszívlelendő tapasztalattal gazdagodhatnak”, hiszen az emberek életritmusa, szorgalma, munkaszeretetet példaértékű.¹¹⁷

Ma már Magyarország más országokat állít példaképnek, de Finnországnak továbbra is különleges, kiemelekedő szerepe van a közgondolkodásban. Sütő ezt a kivételes helyzetet így indokolja: „A finn példa nekünk magyaroknak nemcsak egy példa a sok közül. A népeinket összekötő történelmi gyökér még előbbé, sürgetőbbé teszi a tanulságok és egymás megismerését...”¹¹⁸

Az elemzett sztereotípiák a magyar Finnország-kép állandó elemei, de csupán példaként emeltem ki őket a listából, amely alapján a finneket általában jellemezni szoktuk. A

---

¹⁰⁹ uo. 155., 96-99.

¹¹⁰ Radó 1975. 136.

¹¹¹ Bernáth 1975. 172-182.

¹¹² Varga 1982. 126-127.

¹¹³ uo.

¹¹⁴ Kardos 1991. 51.

¹¹⁵ Udvary – Vincze 1981. 229.

¹¹⁶ Koczogh 1987. 7.

¹¹⁷ Zongor Gábor: Ajánlás. In: Hamar 1990. 5.

¹¹⁸ Sütő László: Életfolyam. Finnországi utazások I-II. Pécs, 1999. 2.

Magyarországon kialakult és idővel változó Finnország-kép, a Finnország-leírások és bemutatások bőven kínálnak anyagot még a kutatás számára.

Rákos Péter szerint a nemzeti jelleg és identitás idővel változik, és ezért a sztereotípiák is változnak és változtathatók.¹¹⁹ A finn nemzet képe is bizonyos útirajzok, Finnország-utazók által kialakított elemekből állt össze az idők során. Finnországról több általános, negatív sztereotípiát élt a kapcsolatok kezdeti szakaszában, amikor még nem kívánt rokonoknak tekintették őket. Később változik a kép, több pozitív tartalmú sztereotípiát egészíti ki az összképet, sőt megfigyelhetjük korábban negatívnak tartott sztereotípiák pozitívvá, előnyösebbé fordulását is.

Az egyes nemzetekről, népekről kialakult sztereotípiák nem csupán előítéletbe átforduló, negatív képződmények lehetnek. A nemzeti, kulturális csoportoknak vannak általánosan jellemző sajátosságai, amelyek azokat más csoportoktól megkülönböztetik. Ezek az általános sajátosságok is a sztereotípiák részei, vagyis léteznek a kultúrára vonatkozó, értékelő többletű sztereotipikus általánosítások is.¹²⁰ Ezek az évek során meggyökeresedett sztereotípiák, amelyek a magyar közvélemény gondolkodását befolyásolják, irányítják a Finnországról érkező információkat, és csaknem valamennyi Magyarországon megjelent Finnország-ismertetőben megjelennek. Megállapíthatjuk, hogy a sztereotípiák makacsul fennmaradtak, a személyes kapcsolatok hatására sem változtak alapvetően. Ugyanakkor a Finnország-képbe ma már beleférnek a negatív jellemzők is, az utazók nem csak eszményített, tökéletes képet látnak már. A bemutatások írói mernek kritizálni, ellentmondani, kételkedni és rosszallani bizonyos dolgokat. Látják és be merik mutatni a hibákat, és így őszintébb, hitelesebb képet nyújtanak. A Finnország-bemutatások történetét nem tekinthetjük lezártnak, folyamatosan jelennek meg újabb – elemzésre alkalmas – írások, hiszen mint a Bernáth-könyvhöz kapcsolódó paratextusban, a hátlapon található kiadói ismertetőben olvashatjuk: „Északi rokonaink élete és kultúrája sajátos kettős vonzóerővel hat nálunk: a rokonság és idegenség, a valahai közös eredet és távolra-szakadás, a más táj és más életkörülmények kialakította másfajta életmód és szemlélet összetett, egymással hatványozott vonzásával.”¹²¹

---

¹¹⁹ Rákos Péter: Nemzeti jelleg – a miénk és a másoké. Öncsalások és előítéletek mint történelemformáló tényezők. Kalligram. Pozsony, 2000. 15.

¹²⁰ Ottati, Victor–Yueh–Ting, Lee: Pontosság: a sztereotípiakutatás elhanyagolt oldala. In: Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok. Szerk.: Hunyady György és Nguyen Lan Anh. ELTE Eötvös Kiadó. Bp., 2001. 55., 67.

Felhasznált irodalom

- Allport, Gordon W.: Az előítélet. Osiris Kiadó, Bp., 1999.
- Banaji, Mahrazin R. – Hardin, Curtis – Rothman, Alexander J.: Implicit sztereotipizálás a személyekről alkotott ítéletekben. In: Banaji, Mahrazin R.: Rejtőzködő attitűdök és sztereotípiák. Osiris Kiadó, Bp., 2003. 64.
- Barátok, rokonok. Európa Könyvkiadó, Bp., 1984.
- Bernáth Zsigmond: Egy nyár Finnországban. Gondolat Kiadó, Bp., 1975.
- Bognár Cecil: Az északi testvérek között. Győregyházmegyei Alap Könyvsajtója, Győr, 1929.
- Brewer, Marilynn B.: Amikor a sztereotípiák sztereotipizáláshoz vezetnek: sztereotípiák használata a személypercepcióban. In: Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok. Szerk.: Hunyady György és Nguyen Lan Anh. ELTE Eötvös Kiadó, Bp. 2001. 133-150.
- Élő Gábor – Pintér Róbert: Finnország. Út az információs társadalomba. Kossuth Kiadó, Bp., 1999.
- Erdődi József: Épülő ország. Magyar Téka, Szeged, 1939.
- Hamar Imre (szerk.) „Kezed kapcsold hát kezembe...”. Európa Nap, Veszprém, 1996. május 10.
- Hunfalvy Pál: Utazások a Balt-tenger vidékein II. kötet. Kiadja: Ráth Mór. Bp., 1871.
- Hunyadi György: A nemzeti karakter talányos pszichológiája. In: Nemzetkarakterológiák. Rónay Jácint, Hugo Münsterberg és Kurt Lewin írásai. Osiris Kiadó, Bp. 2001. 7-50.
- Hunyadi György: Sztereotípiák a változó közgondolkodásban, Akadémia Kiadó, Bp. 1996.
- Ignotus: Kelet népe. In: Nyugat, 1908/1. 1-3.
- Ispánovits Sándor: Ezer tó országa. „Uránia” Magyar Tudományos Egyesület Népszerű Tudományos Felolvasások 84. Bp., 1910.
- Karácsony Sándor: Testvérem, Suomi. Exodus Kiadó, Bp., 1940.
- Kardos Vera: Ahogy én láttam Finnországot. Göncöl Kiadó, Bp., 1991.
- Koczogh Ákos: Otthon, Finnországban. Gondolat, Bp., 1987.
- Kodolányi János: Suomi. Magvető Könyvkiadó, Bp., 1990.
- ifj. Kodolányi János: Utószó. In: Kodolányi János: Suomi. Magvető Könyvkiadó, Bp., 1990. 273-283.
- Major Árvácska: Suomi természetesen. Lokki-Sirály Könyvek, Kornétás Kiadó, Bp., 1998.
- Montesquieu, Charles-Louis: A törvények szelleméről. Vál. és ford. Nemes István és Horváth Andor. Kriterion, Bukarest 1987.
- Móricz Virág: Suomiban jártam. Világjárók 41. Gondolat Kiadó, Bp., 1965.
- Nagy Emil: Finn-magyar párhuzamok. In: Finnország 1940. Magyar–Finn Társaság. Bp., 1940.
- Nagy Iván: Finnország és népe. Királyi Magyar Nyomda, Bp., 1940.
- Nagy Iván (szerk.): Finnország 1940. Magyar-Finn Társaság, Bp., 1940.
- N. Sebestyén Irén. A finnek irodalma. In: Szivárvány 1921. 2. 103–7.

- Ottati, Victor – Yueh–Ting, Lee: Pontosság: a sztereotípiakutatás elhanyagolt oldala. In: Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok. Szerk.: Hunyady György és Nguyen Lan Anh. ELTE Eötvös Kiadó, Bp., 2001. 52-72.
- Papp István: Finn mozaik. In: Magyar Szemle 1937/4. 396-404.
- Papp István: Finnország. Magyar Szemle Társaság, Bp., 1938.
- Peltonen, Matti: Változó finn önarckép. In: Replika 25. 1997. márc. 123-132.
- Rácz István: Ilyenek a finnek. Misztótfalusi Kiadó, Pápa, 1944.
- Radó György: Nyelvorkonok között. Kossuth Kiadó, Bp., 1975.
- Rákos Péter: Nemzeti jelleg – a miénk és a másoké. Öncsalások és előítéletek mint történelemformáló tényezők. Kalligram, Pozsony, 2000.
- Rennebaker, James W. – Rimé, Bernard – Blankenship, Virginai E.: Az északiak és déliek érzelmi kifejezőképességét leíró sztereotípiák: Montesquieu hipotézisének kultúrközi vizsgálata. In: Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok. Szerk.: Hunyady György és Nguyen Lan Anh. ELTE Eötvös Kiadó, Bp. 2001. 360-387.
- Rónay Jácint: Jellemisme, vagy az angol, francia, magyar, német, olasz, orosz, spanyol nemzet, nő, férfiú és életkorok jellemzése lélektani szempontból. In: Nemzetkarakterológiák. Rónay Jácint, Hugo Münsterberg és Kurt Lewin írásai. Osiris Kiadó, Bp., 2001. 66-67.
- Sebes Tibor: Rénszarvassült tejfel. Finnek és lappok között. Móra Ferenc Könyvkiadó, 1962.
- Suomi unkarilaisin silmin. Unkarilaisnuorten Suomi-kuva. Unkarin koulutustutkimuskeskus. Suomen suurlähetystö. Budapest, 1996.
- Sütő László: Életfolyam. Finnországi utazások I-II. A Pécsi Magyar-Finn Társaság alapításának jubileumi évében, Pécs, 1999.
- Szász Elemér: Az új Finnország. A szerző kiadása, Bp. 1933.
- Szűj Gábor: Suomi. In: Sorsunk 1943. 53-54.
- Szinnyei József: Az ezer tó országa. Bp., 1882.
- Sztereotípiakutatás. Hagyományok és irányok. Szerk. Hunyady György – Nguyen Luu Lan Anh. ELTE Eötvös Kiadó, Bp. 2001.
- Toisten Suomi. Mitä meistä kerrotaan maailmalla. Szerk. Hannes Sihvo. Atena, Jyväskylä, 1995.
- Udvary Gyöngyvér – Vincze Lajos: Emberek a grániton. Gondolat, Bp., 1981.
- Varga Domokos: Finn testvéreink. Kozmosz Könyvek, Bp., 1982.
- Varpio, Yrjö – Szopori Nagy Lajos: Ismerkedő ismerősök: a magyar irodalom fogadtatása Finnországban - a finn irodalom fogadtatása Magyarországon 1920-1986: magyar- finn közös kutatás. OSZK, Könyvtártudományi és -módszertani központ, Bp., 1990. 99.
- Veres Péter: Finnországi feljegyzések. In: uő: Történelmi jelenlét. Szépirodalmi Kiadó, Bp., 1971.
- Zsíkó Gyula: Suomi titka és a magyar szfinksz. In: Sorsunk 1944. 493-494.